

УДК 372.81

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/30.212558>**Світлана КОСТЬ,***orcid.org/0000-0002-3894-5726**кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) svitlana.kost@lnu.edu.ua***Галина КРОХМАЛЬНА,***orcid.org/0000-0002-9348-8572**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) halyna.krokhmalna@lnu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті аргументовано актуальність формування міжкультурної комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти педагогічного профілю, яка розглядається в науковому педагогічному дискурсі як частина професійної компетентності педагога і важливість якої пов'язана з посиленням політичних та економічних зв'язків між державами, пошкваленням трудової та освітньої міграцій, створенням єдиного інформаційного простору в мережі Інтернет, підвищенням зацікавленості до вивчення іноземних мов, освоєння культур, активного розвитку туристичної галузі та інших процесів глобалізації, завдяки чому спілкування з представниками інших культур стало звичним і поширеним явищем. Охарактеризовано теоретичний аспект процесу формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої педагогічної освіти – майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти. Подано дефініцію поняття «міжкультурна комунікативна компетентність», яку автори розуміють як інтегративну багаторівневу професійно-особистісну якість, що є сукупністю знань, умінь, ставлень, ціннісних установок, зумовлених метою і завданнями міжкультурного спілкування в закладах дошкільної освіти на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємозбагачення та взаємної толерантності працівників і здобувачів дошкільної освіти. Зазначено, що від належно сформованої міжкультурної комунікативної компетентності педагогів закладу дошкільної освіти прямо пропорційно залежить рівень міжкультурної компетентності здобувачів освіти закладів дошкільної освіти; ознайомлення з феноменом міжкультурної комунікації породжує в дітей толерантне ставлення до інших осіб, які чимось різняться від звичного для дитини оточення. Підкреслено, що формування міжкультурної комунікативної компетентності фахівців-педагогів закладів дошкільної освіти ґрунтується на міжкультурній комунікації, яку здобувачі вищої освіти факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка засвоюють, вивчаючи відповідні дисципліни, зокрема іноземні мови, країнознавство, міжкультурну комунікацію, основи міжособистісного спілкування тощо.

Ключові слова: спілкування, комунікація, міжкультурна комунікація, міжкультурна комунікативна компетентність, педагог закладу дошкільної освіти, здобувачі освіти закладу дошкільної освіти.

Svitlana KOST,*orcid.org/0000-0002-3894-5726**Candidate Sciences of Social Communications,
Associate Professor at the Department Preschool and Primary Education
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) svitlana.kost@lnu.edu.ua***Halyna KROKHMALNA,***orcid.org/0000-0002-9348-8572**Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department Preschool and Primary Education
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) halyna.krokhmalna@lnu.edu.ua*

FORMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE PRESCHOOL EDUCATORS: THEORETICAL ASPECT

The article argues the relevance of intercultural communicative competence formation in those students who are eager to gain higher education in the field of pedagogy since in the scientific pedagogical discourse such competence is

considered to be a part of the professional competence of an educator; and its importance is associated with strengthening of political and economic ties between states, the revival of labour and educational migration, the creation of a common information space in the Internet, the increased interest in learning foreign languages, uptaking new cultures, active development of the tourism industry and other globalization processes owing to which communication with representatives of other cultures has become a common and widespread phenomenon. The theoretical aspect of the process of intercultural competence formation among applicants for higher pedagogical education, i.e. future teachers at preschool education institutions is outlined. The definition of the concept of "intercultural communicative competence" is given, which the authors interpret as an integrative multilevel professional personal quality representing a combination of knowledge, skills, relationships, and attitudes determined by the goals and objectives of intercultural communication in preschool education institutions through mutual respect, mutual understanding, mutual enrichment and mutual tolerance of pre-school staff and applicants for pre-school education. The level of intercultural competence of applicants for education at pre-school education establishments is exactly proportionate to the duly established intercultural communicative competence of educators at pre-school education institutions; introduction to the phenomenon of intercultural communication fosters tolerant attitudes in children towards other individuals who are different from their usual environment. It is emphasized that the formation of intercultural communicative competence of specialists-educators at preschool education institutions is based on the intercultural communication, which the applicants for higher education of the Faculty of Pedagogical Education of Ivan Franko National University of Lviv learn by studying relevant disciplines, in particular, foreign languages, country studies, intercultural communication, the basics of interpersonal communication etc.

Key words: *interaction, communication, intercultural communication, intercultural communicative competence, teacher of preschool education institution, applicants for higher education.*

Ще донедавна громадян України в основному можна було назвати культурно гомогенними, адже різнилися представники суспільства загалом лише за етнічною приналежністю. У ХХІ столітті ситуація кардинально змінилася. Внаслідок посилення політичних та економічних зв'язків між державами, поживлення трудової та освітньої міграцій, створення єдиного інформаційного простору в мережі Інтернет, підвищення зацікавленості до вивчення іноземних мов, культур, активного розвитку туристичної галузі та інших процесів глобалізації спілкування з представниками інших культур стало звичним і поширеним явищем.

Постановка проблеми. Усе життя людини пов'язане зі спілкуванням з оточенням і, як наслідок, взаємним впливом. Обмін інформацією, емоціями, стосунки з іншими людьми є важливою життєвою потребою людини та одним з аспектів збереження її доброго самопочуття. Досліджуючи дію законів спілкування, психологи встановили, що контакти людини зі світом укладаються в сім кіл спілкування, перше з яких – це сім'я, в якій вона народилася, а найширше сьоме, – спілкування зі світом, саме цьому нині сприяють розвинені інформаційні технології. Для того щоб на належному рівні підтримувати ці контакти, необхідно не лише володіти вербальною та невербальною мовами спілкування, а й знати етикетні норми, правила та стандарти поведінки, особливості невербальної комунікації, використання певних комунікативних моделей, звичаїв, традицій, цінностей – усе те, що охоплює поняття «культура».

Питання формування міжкультурної комунікативної компетентності у здобувачів вищої освіти – майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти –

як представників молодого покоління, для якого мобільність, зокрема освітня і професійна, є нормою, видається нам вчасним і важливим з огляду на вищенаведені аспекти. Від якісно сформованої міжкультурної компетентності педагогів закладу дошкільної освіти безпосередньо залежить рівень її (міжкультурної компетенції – С. К., Г. К.) сформованості у вихованців – здобувачів освіти закладів дошкільної освіти. Крім того, обізнаність із феноменом міжкультурної комунікації породжує в дітей дошкільного віку толерантне ставлення до інших осіб, які чимось вирізняються від звичного для них оточення.

На сучасному рівні розвитку українського суспільства спостерігається високий рівень інтеграції в усіх сферах життя людини, а в системі вищої освіти, яка перебудовується відповідно до європейських стандартів, – наголошення на компетентнісному підході до навчання. Це і зумовлює необхідність формування в майбутніх педагогів закладу дошкільної освіти міжкультурної комунікативної компетентності як однієї з ознак висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, який налаштований і готовий до міжкультурного спілкування, а також може успішно працювати в умовах культурного розмаїття, адже, як уже зазначали вище, через процеси трудової та вимушеної міграції населення України присутність у закладах дошкільної освіти здобувачів освіти та працівників – представників різних культур вже не є дивиною. Крім високих професійних якостей, від сучасного педагога закладу дошкільної освіти ринок праці вимагає також інших вмінь: уміння швидко та якісно виконувати поставлені завдання, толерантність, усвідомленість, комунікабельність, стресостійкість, вміння

самопрезентуватися тощо. Загалом ці вимоги відповідають сучасним принципам побудови суспільства і вони мають бути в арсеналі кожного фахівця незалежно від сфери його діяльності.

Аналіз досліджень. Проблемі формування міжкультурної комунікативної компетентності фахівців присвячено дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених: Т. Атрощенко, Т. Астафурової, О. Бігич, Н. Бориско, Н. Гальскової, Л. Голованчук, Н. Голубенко, Я. Дудко, І. Зимньої, А. Кожевникової, О. Коломінової, Ю. Короткової, С. Ніколаєвої, Ю. Пассової, Н. Скляренко, Ю. Саломови, О. Сніговської, С. Тер-Мінасової, І. Халєєвої, Д. Хаймза та ін. Питання міжкультурної комунікації фахівців були предметом наукових досліджень таких вчених: В. Андрущенко, Ф. Бацевича, Н. Висоцької, О. Гриценко, А. Єрмоленка, В. Манакіна, Л. Нагорної, П. Скрипки, Л. Почебут, К. Клакхона, А. Кребера, Р. Портера, Т. Трагера, Е. Холла та ін.

Мета статті – розглянути теоретичний аспект формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. На думку А. Кожевникової, Я. Дудко і Н. Голубенко, професійна компетентність – це не лише сума знань, умінь і навичок, а радше складна інтегрована якість особистості, що зумовлює можливість виконання діяльності з їх втілення в управлінні педагогічним процесом на основі компетенцій, яких набуває педагог під час навчання в закладі вищої освіти (Кожевникова, 2016: 122). Щодо поняття «міжкультурна компетентність», то в науковому обігу є різні його трактування. Науковці, за спостереженнями Ю. Короткової, яка проаналізувала визначення поняття у працях вчених, міжкультурну компетентність розуміють по-різному: 1) як якість, яка забезпечує успіх особистості в розв'язанні завдань міжкультурної комунікації, адаптації та самореалізації фахівця в інокультурному середовищі і є інтегративною, професійно особистісною, здатною до саморозвитку (О. Рембач); 2) здатність людини адекватно сприймати, розуміти та інтерпретувати інформацію національно-культурного змісту в процесі міжкультурної комунікації на основі сформованих у людини певних компетентностей (Н. Гальскова, Н. Гез, Г. Єлізарова, О. Зеліковська, І. Плужник, О. Садохін, В. Фурманова, К. Юр'єва, О. Тіщенко, N. Maier); 3) як результат освіти, здобутої в закладі вищої освіти; інтегративно-особистісна якість; інтегративно-особистісна якість, яка об'єднує сукупність лінгвістичних,

соціокультурних, професійних, культурологічних знань, загальнокультурних, культурно специфічних умінь, а також умінь вербальної, невербальної та паравербальної комунікації, лінгвокраєзнавчих, пізнавальних, лінгвістичних, предметних, поведінкових комунікативних орієнтацій, що забезпечує готовність фахівця до участі в міжкультурній взаємодії (Н. Янкіна). До нашого дослідження міжкультурної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти ми застосували визначення Ю. Короткової, яке стосується підготовки фахівців – майбутніх правників (міжкультурна компетентність студента-юриста – це інтегративна багаторівнева професійно особистісна якість, яка синтезує сукупність знань, умінь, ставлень, ціннісних установок, зумовлених метою і завданнями міжкультурного спілкування на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємозбагачення (Короткова, 2019: 50)), і на основі цього визначення формуємо розуміння поняття «міжкультурна компетентність майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти», яке розуміємо як інтегративну багаторівневу професійно особистісну якість, що синтезує сукупність знань, умінь, ставлень, ціннісних установок, зумовлених метою і завданнями міжкультурного спілкування в закладах дошкільної освіти на засадах взаємоповаги, взаєморозуміння, взаємозбагачення та взаємної толерантності працівників та здобувачів дошкільної освіти.

Крім вищенаведених визначень, поняття «міжкультурна компетентність» розглядають у науковому педагогічному дискурсі як частину професійної компетентності педагога. Широко використовується таке визначення терміна «міжкультурна компетенція»: це «комплекс знань і вмінь, що дають змогу індивіду в процесі міжкультурної комунікації адекватно оцінювати комунікативну ситуацію, ефективно використовувати вербальні й невербальні засоби, втілювати в практику комунікативні наміри й перевіряти результати комунікації за допомогою зворотного зв'язку» (Сніговська, 2014: 17). Поняття «міжкультурна компетенція» і «міжкультурна компетентність» зіставляються як такі, які взаємодоповнюються і взаємозумовлюються. Виходимо з того, що компетенція – це сукупність знань і навичок у певній сфері діяльності, а компетентність передбачає їх застосування.

Щодо формування міжкультурної компетентності в здобувачів вищої освіти педагогічного профілю, то науковці зауважують, що цей процес починається з визнання майбутнім педагогом того, що є відмінності між представниками

різних культур, і вироблення у своїй аксіологічній системі поваги та позитивного ставлення до них (відмінностей – С. К., Г. К.). Найвиразніше сформованість міжкультурної компетенції виявляється в умовах, коли особа психологічно й соціально готова раціонально, обмірковано діяти в нетиповій ситуації, а не відповідно до норм рідної культури. Однією з характерних рис педагога, який працює в міжкультурному середовищі, є адаптивність, що виявляється у вмінні і здатності пристосовуватися до міжкультурних взаємин, свідомо підлаштовуватися під інші норми, закони, поводитися невимушено. У професійному словнику компетентного в міжкультурній сфері фахівця-педагога закладу дошкільної освіти не має бути слів «чужі», «вони», їх варто замінити на стилістично нейтральне «інші», також варто відмовитися від стереотипного, часто несвідомого поділу людей на «своїх» і «чужих».

Г. Саломова зазначає, що міжкультурна компетентність означає не тільки поважати і цінувати культуру певного народу, а й бути поблажливим до етнічних і культурних меншостей, бути терпимим до їхніх обрядів і релігій, вміти уникати конфліктів, які виникають через недостатній рівень володіння мовою одного з учасників спілкування, а також через невиявлення належної поваги до традицій, яких дотримується інший учасник міжкультурної взаємодії (Саломова, 2013).

Формування міжкультурної компетентності фахівців-педагогів закладів дошкільної освіти ґрунтується на міжкультурній комунікації, яку здобувачі вищої освіти факультету педагогічної освіти засвоюють, вивчаючи відповідні дисципліни, зокрема іноземні мови, країнознавство, міжкультурну комунікацію тощо. Ю. Задунайська і С. Кость зазначають: «Формування міжкультурної комунікативної компетенції в процесі викладання іноземної мови включає: підготовку здобувачів вищої освіти до безпосередньої комунікації з носіями мови в навчальній, соціально-побутовій, культурній, суспільно-політичній та професійній сферах; навчання в дусі діалогу культур; виховання взаємоповаги, толерантності, терпимості до культурних відмінностей, шанобливого ставлення до культурних надбань, звичаїв і традицій інших народів; розвиток умінь самостійного функціонування у полікультурному світі. Обов'язковим є введення до курсу іноземної мови соціокультурних, соціолінгвістичних та лінгвокраїнознавчих компонентів» (Задунайська, Кость, 2019: 288).

У контексті досліджуваної теми нам імпонує визначення міжкультурної комунікації сучасного львівського мовознавця Ф. Бацевича: міжкуль-

турна комунікація є особливим типом культури, який характеризується взаємодією національних культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування (Бацевич, 2004: 144). У науковому дискурсі термін «міжкультурна комунікація» з'явився в середині ХХ ст., пов'язаний з науковцями Е. Т. Холлом та Дж. Л. Трегером і означає спілкування людей, які є представниками різних культур. Міжкультурна комунікація є міжособистісною комунікацією, яка здійснюється в спеціальному контексті. Є певні умови реалізації міжкультурної комунікації, серед яких – належність її учасників до різних культур, а також те, що вони усвідомлюють наявність культурних відмінностей один одного. Ознаки культурних відмінностей можуть бути інтерпретовані як відмінності вербальних і невербальних кодів у специфічному контексті комунікації. При цьому кожен учасник комунікації володіє власною системою правил, які дають змогу кодувати та декодувати продукovanі та отримані повідомлення (Basta, 2011: 125–126).

Дослідниця міжкультурної комунікації Л. Почебут виокремила основоположні принципи міжкультурної комунікації: 1) міжкультурне спілкування і взаємодія базуються на розумінні культурних відмінностей; 2) міжкультурна комунікація є невдалою, якщо один зі співрозмовників: а) зневажає систему цінностей, прийнятих у культурі іншого співрозмовника; б) зачіпає національні почуття; в) принижує національну гідність (результатом намагання знищити систему культурних цінностей іншого є втрата контакту, виникнення бар'єрів у спілкуванні, закритість, самозахист і захист своєї самобутньої культури. Приниження національних почуттів і національної гідності виявляється у вигляді упереджень, стереотипів і дискримінації, що призводять до великої загрози для подальшого продовження й розвитку міжкультурної комунікації. А вияв поваги, цікавості до культури народу, позитивної оцінки перспектив його розвитку є надійним підґрунтям ефективної міжкультурної комунікації); 3) у процесі міжкультурної комунікації важливо орієнтуватися на майбутнє, а не на минуле народу, з представником якого ведеться обмін думками; 4) метою міжкультурної комунікації є перевага дотримання своїх інтересів у своїй культурі та перевага дотримання інтересів співрозмовника в його культурі (Почебут, 2005: 103–104).

Висновки. Отже, сформована міжкультурна комунікативна компетентність педагога закладу дошкільної освіти, мотивованого на виховання

гармонійної особистості дошкільника, є важливою складовою частиною професійної компетентності фахівця, на якій базується ефективна професійна діяльність, і загалом є привабливою рисою вдачі особистості, яка свідчить про її високий інтелект та духовну культуру. Міжкультурна компетенція майбутніх педагогів закладу дошкільної

освіти визначається успішною міжкультурною комунікацією, яка має на меті стабільну готовність людини до сприйняття, розуміння і прийняття інших моделей поведінки, стилів спілкування, етичних норм, зацікавленості, пріоритетів, культурних цінностей у межах як окремої особи, так і народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атрошенко Т. О. Теоретичні основи процесу формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців: зарубіжний досвід. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Випуск 2 (39). С. 11–13.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Задунайська Ю. В., Кость С. П. Міжкультурна комунікативна компетенція здобувачів вищої освіти: особливості формування в процесі викладання іноземної мови. *Молодий вчений*. 2019. С. 286–290.
4. Кожевникова А. Формування міжкультурної компетентності сучасного вчителя як важливий чинник успішної педагогічної діяльності / А. Кожевникова, Я. Дудко, Н. Голубенко. *Науковий вісник мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2016. № 2 (17). С. 120–125.
5. Короткова Ю. Формування міжкультурної компетентності майбутніх юристів під час базової підготовки в закладі вищої освіти. *Освітологічний дискурс*. 2019. № 3-4 (26-27). С. 48–60.
6. Почебут Л. Г. Взаимопонимание культур: методология и методы этнической и кросс-культурной психологии. *Психология межэтнической толерантности : учеб. пособие*. Санкт-Петербург : С.-Петербур. ун-т, 2005. 281 с.
7. Саломова Г. Ш. Межкультурная компетентность как обязательная сторона будущего специалиста. *Психология: проблемы практического применения : материалы II Междунар. науч. конф., г. Чита, июнь 2013 г.* Чита : Издательство Молодой ученый, 2013. С. 42–48. URL: <https://moluch.ru/conf/psy/archive/82/3937/>
8. Сніговська О. В. Формування міжкультурної компетентності майбутніх фахівців з міжнародних відносин в освітньому середовищі класичного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Умань, 2014. 24 с.
9. Basta J. The Role of the Communicative Approach and Cooperative Learning in Higher Education. *Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature*. 2011. Vol. 9. No 2. P. 125–143.

REFERENCES

1. Atroshhenko T. O. (2016) Teorety'chni osnovy' procesu formuvannya mizhkul'turnoyi kompetentnosti majbutnih fahivciv: zarubizhny'j dosvid [Theoretical basis of the formation process of intercultural competence of future specialists: foreign experience] Seriya: "Pedagogika. Social'na robota". Vy'pusk 2 (39). S. 11–13. [in Ukrainian]
2. Batsyevych F. S. (2004) Osnovy komunikativnoi lnhvistyky: pidruchnyk [The basics of communicative linguistics: textbook]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Akademiia". [in Ukrainian]
3. Zadunaj's'ka Yu. V., Kost' S. P. (2019) Mizhkul'turna komunikaty'vna kompetenciya zdobuvachiv vy'shhoji osvity': osobly'vosti formuvannya v procesi vy'kladannya inozemnoyi movy' [The intercultural communicative competence of higher education applicants: peculiarities of development in the process of foreign language teaching]. *Naukovy'j zhurnal "Molody'j vcheny'j"*. S. 286–290 [in Ukrainian]
3. Kozhevny'kova A. (2016) Formuvannya mizhkul'turnoyi kompetentnosti suchasnogo vchytelya yak vazhly'vy'j chy'nny'k uspishnoyi pedagogichnoyi diyal'nosti [Formation of intercultural competence of modern teacher as important factor of successful pedagogical activity]. *Naukovy'j visny'k melitopol's'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universy'tetu. Seriya: Pedagogika*. № 2 (17). S. 120–125. [in Ukrainian]
4. Korotkova Yu. (2019) Formuvannya mizhkul'turnoyi kompetentnosti majbutnix yury'stiv pid chas bazovoyi pidgotovky' v zakladi vy'shhoji osvity' [Formation of inter-cultural competence of future lawyers at basic training in higher educational institutions]. *Osvitologichny'j dy'skurs*. № 3-4 (26-27). S. 48–60. [in Ukrainian]
5. Pochebut L. G. (2005) Vzay'mopony'many'e kul'tur: metodology'ya y' metody' ztny'cheskoj y' kross-kul'turnoj psy'xology'yu' [Mutual understanding of cultures: methodology and methods of ethnic and cross-cultural psychology. Psychology of Inter-Ethnic Tolerance]. *Psy'xology'ya mezhztny'cheskoj tolerantnosti' : [ucheb. posob.] Sankt-Peterburg: S.-Peterb. un-t*. 281 s. [in Russian].
6. Salomova G. Sh. (2013) Mezhhkul'turnaya kompetentnost' kak obyazatel'naya storona budushhego specy'aly'sta [The intercultural competence as required skill of future specialist.] *Psy'xology'ya: problemy prakty'cheskogo pry'meneny'ya: matery'aly II Mezhdunar. nauch. konf. (g. Chy'ta, y'un' 2013 g.)*. Chy'ta: Y'zdatel'stvo Molodoy uchenyj. S. 42–48. [in Russian].
7. Snigov's'ka O. V. (2014) Formuvannya mizhkul'turnoyi kompetentnosti majbutnix fahivciv z mizhnarodny'x vidnosyn' v osvitnomu seredovy'shhi klasy'chnogo universy'tetu: avtoref. dy's. ... kand. ped. nauk : specz.13.00.04 "Teoriya i metody'ka profesijnoyi osvity'" [Intercultural competence formation of future international relations specialists in the educational environment of the classical university] Uman. 24 s. [in Ukrainian]
8. Basta J. (2011) The Role of the Communicative Approach and Cooperative Learning in Higher Education. *Facta Universitatis. Series: Linguistics and Literature*, vol. 9, no. 2, pp. 125–143.